

OBCZAN LIVE: JE PROSTÝ EMAIL PÍSEMNÝM PRÁVNÍM JEDNÁNÍM?

16. 7. 2015 / František Korbek

OBCZAN.cz, Praha, 7. 4. 2015

Mgr. František Korbek, Ph.D.[1]

Nový občanský zákoník bývá často označován za archaický kvůli některým jeho v dnešní době zvláště znějícím pojmům. Pomiňme nyní debatu o tom, zda pro celé právní instituty, které jím byly znovuzavedeny do právního řádu po nepřírozené etapě dvou socialistických zákoníků, měl zákonodárce vymyslet nějaké jiné, modernější názvy, nebo využít jazykového instrumentária, které zde historicky bylo. Odpověď je prakticky jasná, neboť nad rámec obecně slýchanych povzdechů nad archaismy nebyl nikdy vznesen žádný alternativní návrh, jak jinak by se rozhrady, přestavky, výprosny, výměnky a leccos dalšího mělo nazývat, pokud věcně uznáme smysluplnost jejich existence v právním řádu.

Pokud se oprostíme od jazykové stránky zákoníku, dojdeme k závěru, že v rovině obsahové přinesl zákoník řadu moderních prvků. Patrně nejdůležitějším je na první pohled nenápadná změna *definice věci* v právním smyslu v § 489, jejíž široké pojetí zahrnuje i *věci nehmotné* (§ 496 odst. 2), včetně nehmotných nemovitých věcí (§ 498 odst. 1) a ovladatelné přírodní síly (§ 497). Důsledkem těchto změn je zajištění dříve sporné aplikovatelnosti potřebných a běžných občanskoprávních pravidel na kontraktaci ohledně těchto věcí, možnosti jejich držby, vydržení, vindikace, uplatnění zajišťovacích institutů, věcných práv k věci cizí apod. Věci v právním smyslu se tak stal i např. Internet, jehož absence zmínky či úpravy byla zákoníku rovněž vytýkána.[2]

Zdánlivě nepatrné změny přinesla též úprava *elektronického právního jednání* v § 561 a 562, která v podstatě převzala dosavadní právní úpravu z § 40 odst. 4 OZ 1964, existující již od tzv. velké demokratizační novely č. 509/1991 Sb. s účinností od 1. ledna 1992, resp. § 40 odst. 3 věty 3, která v něm byla obsažena od přijetí zákona č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu (dále jen „ZEP“) s účinností od 30. září 2000. Při podrobnějším zkoumání úpravy elektronického právního jednání v novém občanském zákoníku však musíme konstatovat, že změn je více a nevyplývají jen z textu citovaných § 561 a 562, ale též z jejich vzájemné souvislosti, záměrů zákonodárce při jejich vzniku, nových společných ustanovení (konkrétně § 3026 odst. 1), dopadů jiných zákonů a také vývoje zvyklostí v rámci vývoje společnosti, techniky i judikatury.

Ekvivalence listinné a elektronické formy písemnosti

V právním řádu je listinná forma písemnosti z hlediska významu, možnosti použití a právní síly v zásadě *ekvivalentní* jako jiné formy, zejména *elektronická forma datového souboru*. V obecné rovině to zdůrazňuje § 2 písm. e) zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě, podle něž se *dokumentem* rozumí každá písemná, obrazová, zvuková nebo jiná zaznamenaná informace, ať již v podobě analogové či digitální. Z uvedeného je patrné, že ekvivalence listinné a elektronické formy má dokonce širší dopady, než jen na písemnosti, neboť se po právní stránce týká nejen písma, ale i obrazu, zvuku či jiných záznamů a limitem zde nebudou právní, ale spíše technické možnosti záznamu na papír. Všechny formy dokumentu jsou tedy rovnocenné a všechny formy mohou sloužit jako důkaz (§ 125 OSŘ).

Ani OZ zásadně nepreferuje listinu před jinými formami písemnosti. Podle § 3026 odst. 1 platí všechna ustanovení zákoníku o listinách i pro jiné písemnosti bez zřetele na jejich podobu (formu), to však jen za předpokladu, že to nevyklučuje povaha písemnosti. Povaha písemnosti to např. bude vylučovat u holografních listin, kde se vyžaduje, aby byla skutečně ručním písmem napsána jednajícím, nikoli jen např. „vlastními prsty natukána“ na klávesnici počítače.[3] Lze možná jen litovat, že § 3026 odst. 1 omezuje svůj dopad pouze na občanský zákoník, neboť jde o pravidlo, které by mělo platit univerzálně v celém právním řádu, nejsou-li konkrétní důvody pro opak. Nicméně jej tak můžeme vykládat na základě analogie (*iuris*).

Ohledně samotného textu písemnosti panuje formální volnost. Je zcela na vůli jednajícího, jakou podobu textu dá, jakým jazykem jej napíše, jakou strukturu bude písemnost mít atd.

Podpis

K obecné platnosti právního jednání v písemné formě se vyžaduje podpis jednajícího (§ 561 odst. 1 věta 1), a to jak po stránce formální, tak i materiální. *Formální* stránka podpisu vyjadřuje, zda je písemný projev na listině vůbec podpisem, tj. zda grafický projev provedený na listině vykazuje zevní znaky vlastnoručního podpisu. *Materiální* stránka podpisu pak vyjadřuje, zda je tento podpis skutečně projevem vůle určité osoby.[4]

Podle § 561 odst. 1 věty 2 může být podpis *nahrazen mechanickými prostředky* tam, kde je to obvyklé. Zvláštní pravidla

o nahrazení podpisu najdeme i v některých jiných zákonech. Mechanickými prostředky může být razítko, tisk, a to i jen kancelářskou tiskárnou či jiné obdobné prostředky. Slovo „mechanický“ bylo v této souvislosti použito v OZ spíše ze zvyku a nepříliš šťastně. Nepůjde totiž jen o mechanické prostředky v technickém významu tohoto slova, ale i jakékoli prostředky, které naplňují smysl a účel daného ustanovení, jímž je identifikace jednajícího. Tedy výkladem je nutno dovodit i např. prostředky elektronické, chemické, optické či jakékoli jiné. Mechanickým prostředkem však již není napodobení podpisu jinou osobou.

Elektronický podpis

Podle § 561 odst. 1 věta 3 jiný právní předpis stanoví, jak lze při právním jednání učiněném elektronickými prostředky písemnost elektronicky podepsat. Zvláštním právním předpisem je ZEP. Elektronický podpis je v zásadě ekvivalentní originálnímu vlastnoručnímu podpisu.

ZEP rozeznává dva typy elektronického podpisu: (prostý) elektronický podpis a zaručený elektronický podpis. *Elektronický podpis* [§ 2 písm. a) ZEP] vymezuje jako údaje v elektronické podobě, které jsou připojené k datové zprávě nebo jsou s ní logicky spojené a které slouží jako metoda k jednoznačnému ověření identity podepsané osoby ve vztahu k datové zprávě. *Zaručený elektronický podpis* [§ 2 písm. b) ZEP] pak jako elektronický podpis, který je jednoznačně spojen s podepisující osobou, umožňuje identifikaci podepisující osoby ve vztahu k datové zprávě, byl vytvořen a připojen k datové zprávě pomocí prostředků, které podepisující osoba může udržet pod svou výhradní kontrolou, je k datové zprávě, ke které se vztahuje, připojen takovým způsobem, že je možno zjistit jakoukoliv následnou změnu dat. Zaručený elektronický podpis zajišťuje integritu a autenticitu dat pomocí kryptografických metod a dohledu nezávislé třetí strany (certifikační autority).

I prostý elektronický podpis dle § 2 písm. a) ZEP je elektronickým podpisem a jako takový má právní relevanci i v soukromoprávním jednání ve smyslu § 561. Tento závěr podporuje i evropské právo, konkrétně *směrnice Evropského Parlamentu a Rady č. 1999/93/ES ze dne 13. prosince 1999 o zásadách Společenství pro elektronické podpisy*, jejímž cílem je usnadnit používání elektronických podpisů a přispět k jejich právnímu uznání.

Je prostý email písemným právním jednáním?

V praxi se často diskutuje otázka, zda oním prostým elektronickým podpisem může být pouhé uvedení jména jeho napsáním na klávesnici pod určitý elektronický dokument, zejména email. Názory na tuto otázku se liší.

Podle *Polčáka* jde i v takovém případě o písemné elektronicky podepsané právní jednání. Polčák připomíná, že nejen zaručený elektronický podpis, ale i „prostý“ elektronický podpis plní, byť slaběji, identifikační funkci a je zákonem považován za elektronický podpis a má specifické právní účinky, zejména naplňuje definici podepsané datové zprávy a zakládá vyvratitelnou domněnku, že se podepisující osoba před podepsáním datové zprávy s jejím obsahem seznámila (§ 3 odst. 1 ZEP), a jde tedy o její projev vůle. Jakákoli data označující původce příslušného dokumentu, byť by se jednalo i jen o automatickou patičku doplňovanou e-mailovým klientem, tedy mají základní účinky elektronického podpisu.[6]

Podobný závěr jako Polčák učinil již dříve i *Karel Čermák ml.* Podle něj podpis písemných právních úkonů sleduje trojí funkci:

- označení toho, kdo učinil právní úkon (označovací funkce),
- potvrzení, že se jedná o projev jeho vlastní vůle (deklarační funkce),
- ověření totožnosti jednajícího (důkazní funkce).

První a v určité míře i třetí funkci plní i jednoduchý elektronický podpis v podobě napsaného jména a příjmení podle § 2 písm. a) ZEP. Problematictější je, do jaké míry může tento podpis plnit druhou funkci, tj. deklarovat, že obsah právního úkonu je skutečně projevem vůle podepsané osoby. Na rozdíl od vlastnoručního podpisu elektronický podpis nepředstavuje nic, co by bylo přímým odrazem osobnosti podepisující se osoby. Jednoduchý elektronický podpis je možno umístit za libovolnou elektronickou zprávu bez ohledu na to, kdo tuto zprávu vytvořil nebo kdo ji odesílá. Avšak ani zaručený elektronický podpis není přímým odrazem osobnosti podepisující se osoby. Je to prostředek podobný například pečeti nebo razítku, které samy o sobě nenahrazují podpis. Pokud zákonodárce připustil určité oslabení deklarační funkce u elektronického podpisu, učinil tak záměrně kvůli využití jeho výhod. Podle Čermáka lze proto za elektronický podpis považovat i prosté připojení jména a příjmení (případně jiného srozumitelného označení určité osoby) k běžnému e-mailu.[7]

Ke stejným závěrům došli i další autoři, např. *Chum s Matejkou*. Podle nich není sporu o tom, že i prostý e-mail je datovou zprávou ve smyslu zákona o elektronickém podpisu. K tomu, aby došlo k připojení elektronického podpisu k takové datové zprávě, postačuje téměř jakýkoliv text (řetězec znaků), který umožňuje ověření totožnosti podepsané osoby (tedy např. uvedení e-mailové či poštovní adresy skutečného odesílatele, případně i jméno odesílatele, které adresát zná, a je tak tedy umožněno ono ověření totožnosti).[8]

Opačné stanovisko zastával *Hulmák*, zejména s ohledem na nejednoznačnost identifikace autora prosté e-mailové zprávy s pouhým uvedením jména a příjmení.[9]

Předestřený výklad většiny uvedených autorů vychází z teze, že prosté napsání textu jména a příjmení autora a jejich připojení do datové zprávy představuje (jednoduchý) elektronický podpis dle § 2 písm. a) ZEP, tím pádem i podepsanou zprávu dle § 3 ZEP, a tím pádem i platné elektronické jednání v písemné formě podle obecného § 561 odst. 1 věta 3. S tím lze souhlasit potud, pokud by byla identifikace odesílatele zprávy skutečně jednoznačná ve smyslu § 2 písm. a) ZEP, což nelze zodpovědět paušálně, ale pouze ve vztahu ke konkrétní situaci a důkazům. Řešení je podle mého názoru třeba hledat jednak v ZEP, jednak v navazujícím § 562.

Datová zpráva se *považuje za podepsanou* již tím, že je opatřena elektronickým podpisem (§ 3 odst. 1 věta první ZEP), není tedy nutné, aby byla opatřena zaručeným elektronickým podpisem. Současně však tento závěr zdánlivě relativizuje § 3 odst. 2 ZEP, podle kterého až použití zaručeného elektronického podpisu založeného na kvalifikovaném certifikátu a vytvořeného pomocí prostředku pro bezpečné vytváření podpisu *umožňuje ověřit*, že datovou zprávu podepsala osoba uvedená na tomto kvalifikovaném certifikátu.

ZEP se zde zdánlivě dostává do určitého vnitřního rozporu: na jedné straně uvádí, že i prostý elektronický podpis předpokládá jednoznačné ověření identity podepsané osoby, na druhé straně uvádí, že až použití zaručeného elektronického podpisu umožňuje ověřit, že zprávu tato osoba podepsala. Vztah mezi pojmy elektronický podpis a zaručený elektronický podpis osvětluje důvodová zpráva k tomuto ustanovení. Podle ní může být elektronickým podpisem tedy např. „*faksimile vlastnoručního podpisu dané osoby, speciální kód (PIN, heslo apod.), kterým osoba disponuje, nebo bezpečnější varianta elektronického podpisu, tzv. zaručený elektronický podpis*“. Z toho je zřejmé, že pojem zaručený elektronický podpis je jen jednou z možností „jednoznačného ověření identity“ ve smyslu § 2 písm. a) ZEP. Současně z tohoto vymezení v důvodové zprávě vyplývá, že pouhé napsání jména na klávesnici v těle emailu spíše není elektronickým podpisem, neboť obsahuje pouze tvrzení identity, nikoli její ověření.

To však nemusí nijak vadit. I pokud *prostý email* s pouhým uvedením jména v textu není elektronicky podepsán dle § 561 odst. 1 věta 1 a věta 3 ve spojení se ZEP, jde přesto o platné písemné právní jednání, a to podle okolností buď proto, že jde o obvyklou náhradu podpisu dle § 561 odst. 1 věta 2, nebo o určitelnou osobu i bez podpisu jednajícího dle zvláštního § 562 odst. 1. Toto ustanovení upravuje případy, kdy elektronická forma dostačuje požadavku písemné formy, aniž by bylo právní jednání jakkoli elektronicky podepsáno. Je tomu tak tehdy, když je *právní jednání učiněno elektronickými nebo jinými technickými prostředky umožňujícími alespoň zachycení jeho obsahu a určení (nikoli nutně ověření) jednající osoby*.

Požadavek zachycení obsahu právního jednání znamená pouze tolik, že obsah právního jednání lze uchovat a opakovaně zobrazovat, což prostý email nepochybně splňuje. Má-li jít o písemnost, je nutno souhlasit s *Hulmákem*, že obsah právního jednání musí být zachycen způsobem, který představuje grafické znázornění souboru znaků, které jsou písmem[10].

Požadavek na *určení jednající osoby* neupřesňuje, s jakou mírou bezpečnosti musí být toto určení provedeno, ale s ohledem na odlišnou terminologii od požadavku „jednoznačného ověření identity“ u požadavku elektronického podpisu v § 2 písm. a) ZEP lze dovodit, že nevyžaduje, a ani nemůže vyžadovat stoprocentní záruku určitosti jednající osoby, nýbrž její, alespoň potenciální určitelnost, tedy aby použitý elektronický nebo jiný technický prostředek umožňoval její důkazní určení. Není smyslem právní úpravy, aby kladla na moderní, elektronické nástroje komunikace nesmyslné požadavky, které jsou v praxi nerealizovatelné. Ostatně, ani klasická listinná forma písemného právního jednání s podpisem jednající osoby (§ 561 odst. 1 věta 1) negarantuje stoprocentní určitost autora podpisu, ale vytváří pouze důkaz, na jehož základě lze s určitou pravděpodobností předpokládat, že autorem projevu vůle na listině je osoba, která ji podepsala. Jde však o soukromou listinu, a proto je na každém, kdo se jí dovolává, aby dokázal její pravost a správnost (§ 565). Tak je tomu obecně i v případě soukromé elektronické písemnosti, s výjimkami uvedenými výše (zaručený elektronický podpis s časovým razítkem nebo profesionální systém spisové služby, jimž svědčí domněnka spolehlivosti ze zákona).

Smyslem požadavku určitelnosti je, aby takové prokázání bylo vůbec možné, nikoli nutně, aby bylo vždy úspěšné. Pokud porovnáme možnosti dokazování určení autora listinné a elektronické písemnosti, v obou případech se setkáme s určitými možnostmi, obtížemi a limity specifickými pro použitou formu. Stejně jako bude v praxi velmi často neúspěšné prokazování autorství listiny, která nebyla sepsána vlastní rukou a byla pouze opatřena nečitelným podpisem s minimem charakteristických znaků, obtíže budou i s prokazováním autorství elektronického dokumentu vytvořeného uživatelem se smyšleným jménem na neznámém počítači nepřipojeném k síti. V případě odeslání elektronické zprávy e-mailem však již bude identifikačních znaků většinou více, než na listinném dokumentu, neboť půjde zjistit přinejmenším fyzickou adresu použitého počítače, IP adresu sítě a další tzv. metadata zprávy, která se vytváří automaticky, aniž by byla na první pohled vidět. Tyto prvky lze nepochybně podrobit znaleckému zkoumání, byť je pravdou, že zkoumáním těchto otázek prokazujeme primárně skutečnost, že datová zpráva byla vytvořena prostřednictvím prostředků, které mohou patřit určité osobě, ale nikoli přímo skutečnost, že ji vytvořila určitá konkrétní osoba. Tuto skutečnost je třeba prokazovat i dalšími prostředky, např. jejím výsledkem, výsledkem svědků, záznamy o pobytu u počítače, souvislostmi s jiným jednáním apod., případně kombinací přímých a nepřímých důkazů.

Lze uzavřít, že ustanovení § 562 odst. 1 je zvláštní úpravou platné písemnosti bez podpisu vůči obecné úpravě písemnosti s podpisem v § 561 odst. 1 věty 1 a 3. Jako takové však nemůže být žádným překvapením, neboť není v právním řádu novinkou.[11]

Naproti tomu vložení naskenovaného vlastnoručního podpisu, zadání specifického PIN kódu nebo jiný autentizační nástroj již představuje písemnost s (prostým) elektronickým podpisem dle § 561 odst. 1 věta 3 a § 2 písm. a) ZEP. S ohledem na znění § 562 odst. 1 je však praktický rozdíl mezi oběma situacemi minimální, neboť v elektronické podobě lze platně písemně jednat i bez podpisu, umožňují-li použité prostředky zachycení obsahu jednání a určení jednatelovy osoby.

Zároveň je však nutné zohlednit konkrétní funkci písemné formy v konkrétním případě. Je-li smyslem a účelem stanovení požadavku písemné formy jen *varující funkce*, pak je tato funkce splněna i v případě nepodepsaného emailu dle § 562 odst. 1. Lze totiž mít za to, že i napsání a poslání emailové zprávy dostatečným způsobem nutí jednatelovy k rozmyšlení si svého jednání, a že tím naplňuje varující funkci. Pokud však požadavek písemné formy plní i *funkci zajišťovací* a zabezpečuje právní jistotu třetích osob (např. dispozice s věcnými právy k nemovitě věci dle § 560), pak by mělo být právní jednání podepsáno.[12]

Elektronický podpis v procesních předpisech

Poněkud jiné řešení má tato otázka v *procesních rádech*, neboť v nich je požadavek elektronického podpisu upraven specificky a vyžaduje se jako náležitost elektronického podání prostřednictvím e-mailu.[13] V takovém případě je nutno opatřit podání zaručeným elektronickým podpisem. Nemusí být nutně podepsané všechny dokumenty zasílané v příloze, postačí podepsat emailovou zprávu, neboť takový postup plně zaručuje identifikaci podepisující osoby a integritu podání jako celku.[14]

Platnost elektronického podpisu

Samostatnou otázkou je *platnost* elektronického podpisu, zejm. zaručeného. Zaručený elektronický podpis expiruje z technického hlediska po uplynutí jednoho roku a při jeho následném ověřování technickými prostředky se jeví jako neplatný. To však neznamená neplatnost ve smyslu občanskoprávním, neboť platnost podpisu je dána tím, zda jde o formálně a materiálně platný podpis ke dni jeho vzniku (viz výše). Obdobně to platí i v případě elektronické značky a kvalifikovaného časového razítka, které rovněž po technické stránce expirují, aniž by to znamenalo ohrožení platnosti po stránce právní. Pokud je okamžik vzniku zaručeného elektronického podpisu fixován nezávislou vnější autoritou (kvalifikovaným časovým razítkem), pak je takový podpis nejen platný na dobu neurčitou do budoucna, ale zakládá ještě navíc vyvratitelnou právní domněnku pravosti elektronického dokumentu, v němž je obsažen, podle § 69a odst. 5 zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě.[15]

Biometrický podpis

Zvláštní problém představuje *tzv. biometrický podpis*. Jde o podpis, který činí podepisující vlastní rukou, avšak nikoli na listinu, nýbrž na elektronické zařízení, které zaznamenává nejen podobu samotného podpisu, ale i další údaje (např. rychlost, zrychlení, tlak, doba podpisu, atd.). Toto vymezení nejen, že vyhovuje charakteristice (prostého) elektronického podpisu, ale dokonce i obecnému vymezení podpisu. Vzhledem k tomu, že v případě biometrického podpisu vznikají obdobné problémy, jako u elektronického podpisu, zejména problém spojení tohoto podpisu s elektronickou písemností, je třeba na něj klást požadavky jako na elektronický podpis. Za splnění těchto podmínek naplňuje biometrický podpis podmínku zákonné formy dle § 561.

Fikce podpisu

Zvláštní úpravu *fikce podpisu* obsahuje § 18 odst. 2 zákona č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů. Při právním jednání prostřednictvím datové schránky platí, že má stejné právní účinky jako podepsané písemné právní jednání, pokud byla příslušná datová zpráva odeslána z datové schránky po přihlášení se údaji osoby, pro niž byla datová schránka zřízena, nebo pověřené osoby, pokud k tomu byla pověřena.[16] V právní obci byly v minulosti vedeny diskuse, zda elektronické právní jednání prostřednictvím datové schránky musí být ještě zvlášť elektronicky podepsáno, ale jak z citovaného znění zákona, tak i konstantní judikatury je zjevné, že nikoliv.[17] Některé předpisy to potvrzují i vlastní výslovnou textací, byť to je třeba vnímat jen jako nadbytečnou reakci zákonodárce na nedostatečné respektování zákona č. 300/2008 Sb. v praxi, který se však musí prosadit jako *lex specialis* automaticky. [18]

Složitější otázkou je, v jakých situacích a ve vztahu k jaké osobě lze fikci podpisu dle § 18 odst. 2 cit. zák. aplikovat. Ustanovení totiž systematicky dopadá pouze na provádění úkonů vůči orgánům veřejné moci prostřednictvím datové schránky. Nicméně již samotné použití datové schránky naplňuje definici (prostého) elektronického podpisu dle § 2 písm. a) ZEP, neboť slouží jako metoda k jednoznačnému ověření identity osoby přihlášené do datové schránky ve vztahu k odeslané datové zprávě, a proto naplňuje použití datové schránky požadavek podpisu i v soukromoprávním jednání dle § 561 odst. 1.

Pokud jde o otázku osoby, které lze fikci podpisu v úkonu prostřednictvím datové schránky přičítat, pak jde zásadně o osobu, která

úkon učinila po přihlášení se do datové schránky svými přístupovými údaji, nikoli o osobu držitele datové schránky. Nakolik jednání přihlášené osoby v datové schránce může zavazovat držitele datové schránky, není otázkou citovaného zákona, ale obecných pravidel o jednání za jiného, ať již v rámci zastoupení (§ 436 an.), zastoupení podnikatele (§ 430 an.), zastoupení právnické osoby (§ 161 an.), překročení zástupčího oprávnění, nepřikázaného jednatelství apod.[19]

Nahrazování zaručeného elektronického podpisu

Zvláštní úpravu *nahrazení zaručeného elektronického podpisu* obsahuje zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů v § 65 odst. 8. Podle tohoto ustanovení mohou veřejnoprávní původci vykonávající spisovou službu v elektronické podobě nahradit zaručený elektronický podpis použitím zvláštních technologických prostředků, které musí umožnit zjištění jakékoli následné změny dat v dokumentu a jednoznačně ověřit identitu osoby, která je k němu připojila. To však platí výlučně pro potřeby příslušného původce, a nejde tedy o právní jednání navenek, ale nanejvýš o archivaci právního jednání učiněného v minulosti.

Na toto ustanovení navázal nový OZ v § 562 odst. 2 novinkou v podobě vyvratitelné domněnky, že záznamy údajů o právních jednáních v *elektronickém systému* jsou spolehlivé, provádějí-li se systematicky a posloupně a jsou-li chráněny proti změnám. Toto nenápadné ustanovení má do budoucna značný potenciál, neboť preferuje uchování dat v elektronické podobě v profesionálním systému spisové služby (DMS, ERMS), když na rozdíl od jejich archivování v listinné podobě obrací důkazní břemeno prokazování jejich spolehlivosti, již se rozumí pravost i správnost, k tíži toho, kdo je napadá, a nikoli toho, kdo jimi dokazuje.[20] Elektronický systém spisové služby musí technickými prostředky zabezpečit nezměnitelnost vložených dokumentů a pořizovat automaticky bez možnosti neautorizovaných zásahů a změn tzv. transakční protokol, který ukládá údaje o všech operacích s dokumenty a o uživateli provádějících tyto operace. Používání dalších prostředků, jako např. přepodepisování či přerazítkování v čase, pak není nutné, neboť jen dublují úkony, které zajišťuje transakční protokol.[21]

Úřední ověřování podpisu

V některých případech právní předpisy vyžadují, aby byl podpis *úředně ověřen*, přesněji, aby byla ověřena jeho pravost. Hovoříme též o legalizaci. Požadavek úředního ověření podpisu obecně vylučuje možnost využití *elektronického podpisu*, neboť v našem právu dosud chybí úprava úředního ověření elektronického podpisu. Nicméně tento nedostatek je často prolamován výslovnými ustanoveními jednotlivých právních předpisů, které v různých případech umožňují nahradit úředně ověřený podpis zaručeným elektronickým podpisem. Tak tomu je např. při úkonech učiněných při elektronické dražbě[22], při podání insolvenčního návrhu [23] nebo při podání návrhu na zápis do veřejného rejstříku osob.[24] V tomto případě je úřednímu ověření podpisu postaveno na roveň i fakticky nepodepsané podání učiněné prostřednictvím datové schránky, a to proto, že smysl ověření, jímž je zajištění vyšší průkaznosti identifikace podatele, je v takovém případě zaručen již jeho přihlašovacími údaji do datové schránky a využitím zabezpečeného informačního systému datových schránek.

Závěry

Nový občanský zákoník v zásadě převzal princip obecné ekvivalence listinné a elektronické podoby písemnosti v ustanoveních o právním jednání ze starého občanského zákoníku. V rovině terminologické ji dále doplnil společným ustanovením, které relativizuje význam tradičně používaného pojmu „listina“. Ustanovení o listině platí obdobně i pro jinou písemnost bez zřetele na její podobu. Toto ustanovení není izolováno jen na občanskoprávní vztahy, ale na základě analogie platí v celém právním řádu, není-li výslovně ve zvláštním zákoně stanoveno jinak.

Dílcí podotázkou je, jak souvisí s požadavkem písemné formy požadavek podpisu. Obecně platí, že k platnosti právního jednání učiněného v písemné formě se vyžaduje podpis jednatelce, a to buď vlastnoruční, nebo elektronický. Elektronickým podpisem je podle zákona o elektronickém podpisu jakýkoli údaj v elektronické podobě, který slouží jako metoda k jednoznačnému ověření identity podepsané osoby (kód, PIN, naskenovaný obrázek podpisu, biometrický podpis apod.).

Zákon připouští i písemné jednání bez podpisu, a to buď tehdy, je-li podpis nahrazen jinými prostředky v rámci obvyklosti (podpisové razítko), nebo při právním jednání učiněném elektronickými nebo jinými technickými prostředky umožňujícími zachycení jeho obsahu a určení jednatelce (e-mail).

Krom toho občanský zákoník posílil důkazní význam elektronických záznamů v profesionální spisové službě, která má transakční protokol umožňující zpětně dokazovat, co se v ní dělo. Stanoví vyvratitelnou domněnku, že záznamy údajů o právních jednáních v elektronickém systému jsou spolehlivé, provádějí-li se systematicky a posloupně a jsou-li chráněny proti změnám.

Výsledky hlasování

Na besedě se hlasovalo o následující otázce: „*Je prostý email písemným právním jednáním?*“. Odpovědi byly následující:

- A. **Vždy.** Pro: 0 hlasů (0 %)
- B. **Pokud umožňuje s přiměřenou spolehlivostí určení jednatelovy osoby (uvedení jména a příjmení v podpisu nebo v emailové adrese) (§ 562 odst. 1 NOZ).** Pro: 115 hlasů (76 %)
- C. **Jen pokud je elektronicky podepsán (§ 561 odst. 1 NOZ).** Pro: 30 hlasů (20 %)
- D. **Nikdy.** Pro: 3 hlasů (2 %)
- E. **Nejsem přesvědčen/a o žádné ze shora uvedených možností.** Pro: 3 hlasů (2 %)

Celkový počet hlasujících: 151

A jaký je Váš názor? Vyjádřete jej prosím prostřednictvím online hlasování níže, popř. komentářem k tomuto článku. Pokud jste již hlasoval/a na besedě, Váš hlas je do výsledků započítán a prosíme, abyste se online hlasování zdržel/a.

1. Autor je partnerem advokátní kanceláře Havel, Holásek & Partners a vyučuje na Právnické fakultě UK v Praze. V letech 2007 - 2013 působil jako náměstek ministra spravedlnosti pro legislativu a řídil práce na přijetí nového občanského zákoníku. Rozšířený článek o pasáže F. Melzera vyšel s úpravami též v Bulletinu advokacie č. 12/2014 pod názvem Písemnost, elektronický a biometrický podpis v elektronickém právním jednání.
2. To že zákoník nijak specificky neupravuje Internet, je jen dobře a nečiní to ani jiné zahraniční občanské zákoníky. Zmínky o Internetu se v zákoníku přesto vyskytují, a to jednak výslovně v úpravě spotřebitelských smluv v § 1830 a 1840, jednak v rámci požadavku na zveřejnění určitých informací způsobem umožňujícím dálkový přístup např. v § 435 odst. 1, § 529 odst. 1, § 536, § 542 odst. 1 ad.
3. Např. tradiční požadavek vlastnoručního podpisu u závěti v § 1533 nebo obdobný, ale zcela zbytečný požadavek u hlasování vlastníků jednotek při rozhodnutí shromáždění vlastníků jednotek mimo zasedání dle § 1212.
4. KOVAŘÍK, Z. *Směnka a šek v České republice*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 46 an.
5. Např. § 42 odst. 4 o.s.ř.; § 138 odst. 1 písm. f), § 260 odst. 1, § 285 odst. 2 písm. g), § 297 odst. 1 ZOK aj.
6. POLČÁK, R. *Praxe elektronických dokumentů*. Bulletin advokacie 7/2011, str. 53.
7. ČERMÁK, K. ml. Elektronický podpis: pohled soukromoprávní. Bulletin advokacie, 11/2002, str. 64 n.
8. CHUM, V., MATEJKA, J. *K právní úpravě elektronického podpisu*. Bulletin advokacie č. 3/2002, str. 27.
9. HULMÁK, M. *Elektronický právní styk*. Právní rozhledy 7/2005, str. 229.
10. Hulmák in ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, komentář k § 40, s. 369, m. č. 16
11. Toto pravidlo se objevilo v našem právním řádu již v § 24 odst. 3 zákona o mezinárodním obchodu a následně bylo převzato novelou č. 103/1990 Sb. do § 24a hospodářského zákoníku: „Za písemnou formu se považují též telegrafická a dálkopisná sdělení a projevy učiněné prostředky výpočetní techniky nebo jiné techniky zpracování a přenosu dat. U právních úkonů učiněných těmito prostředky může být podpis za organizaci nahrazen dohodnutým kódem.“ Velkou novelou OZ 1964 z roku 1991 bylo následně zavedeno jako pravidlo obecné v § 40 odst. 4: „Písemná forma je zachována, je-li právní úkon učiněn telegraficky, dálkopisem nebo elektronickými prostředky, jež umožňují zachycení obsahu právního úkonu a určení osoby, která právní úkon učinila.“
12. Blíže Melzer in MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník - velký komentář*. Svazek III. Praha: Leges, 2014, komentář k § 562, s. 647, m. č. 18, 19.
13. Srov. § 42 odst. 2, 3 o. s. ř., § 37 odst. 2 s. ř. s., § 59 odst. 2 t. ř., § 37 odst. 4 s. ř., § 71 odst. 1 d. ř. aj. a výklad zaujatý Ústavním soudem v nálezu ze dne 24. 4. 2006, sp. zn. IV. ÚS 319/05.
14. Nález Ústavního soudu z 27. 8. 2013, II. ÚS 3042/12, jímž byl podpořen dosavadní přístup Nejvyššího správního soudu prezentovaný např. v rozsudku ze dne 30. 11. 2012, sp. zn. 7 As 169/2012, oproti přístupu Nejvyššího soudu zaujatému např. ve sdělení L. Drápala o neprojednatelnosti dovolání kvůli absenci zaručeného elektronického podpisu v samotném textu dovolání zasláném v příloze podepsané emailové zprávou, sp. zn. 21 Cdo 1795/2012.
15. Srov. publikované stanovisko na internetových stránkách Ministerstva vnitra č. MV-36491-1/AS-2010 z 6. 4. 2010.
16. KORBEL, F., PRUDÍKOVÁ, D. *Datové schránky tři roky poté, praktické zkušenosti s jejich používáním*. Bulletin advokacie, 5/2012, str. 22.
17. Srov. např. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 5. 2011, sp. zn. 3 VSPH 605/10 publikované na str. 1235 Sbírek soudních rozhodnutí č. 9/2011, rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 2. 2012, sp. zn. 8 As 89/2011 či nález Ústavního soudu ze dne 10. 1. 2012, sp. zn. II.ÚS 3518/11 aj.
18. Např. § 42/4 věta 2 o. s. ř.
19. V této souvislosti srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 3. 2014, sp. zn. 33 Cdo 2743/2013, kde byla dovozena (odstranitelná) vada podání advokáta prostřednictvím datové schránky své advokátní kanceláře jako právnícké osoby. Fikce podpisu byla v tomto případě přičitatelná advokátní kanceláři, z jejíž datové schránky bylo podání učiněno advokátem jako jejím jednatelem, ale advokátní kancelář nebyla zástupcem klienta - jím byl advokát jako podnikající fyzická osoba s vlastní datovou schránkou.

20. Blíže srov. POLČÁK, R. *Elektronické právní jednání – změny, problémy a nové možnosti v zákoně č. 89/2012 Sb.* Bulletin advokacie 10/2013, str. 34 n.
21. Shodně viz stanovisko MV-36491-1/AS-2010 z 6. 4. 2010.
22. § 16a odst. 3 zákona č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách.
23. § 97 odst. 2 IZ.
24. § 22 odst. 3 zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob.

Autor: František Korbel

Hlasování

Je prostý email písemným právním jednáním?

- Vždy. (0.42 %)
- Pokud umožňuje s přiměřenou spolehlivostí určení jednající osoby (uvedení jména a příjmení v podpisu nebo v emailové adrese) (§ 562 odst. 1 NOZ). (70.76 %)
- Jen pokud je elektronicky podepsán (§ 561 odst. 1 NOZ). (22.03 %)
- Nikdy. (3.81 %)
- Nejsem přesvědčen/a o žádné ze shora uvedených možností. (2.97 %)

Celkem hlasů: 236

Hlasovat

Diskuze

[1] JOSEF AUJEZDSKÝ / 23. 7. 2015 / THIS IS THE INTERNET

„Věcí v právním smyslu se tak stal i např. Internet, jehož absence zmínky či úpravy byla zákoníku rovněž vytýkána.“

Jsem rád, že je česká právní teorie ve správných rukách. Konečně je možné si bez zbytečných právních oplétaček objednat 100g internetu a 200g peeringu jako oblohu.

<https://www.youtube.com/watch?..>

Reagovali: [2] skxqysfc 6 0

[2] SKXQYSFC / 12. 11. 2018 / REAKCE NA: [1] / RE: PRÁVO STAVBY X BUDOUCÍ STAVBA

1

0 0